

РОЗДІЛ 1 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

УДК 7.013.82:616.22-008.5+004.416

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.1.1>

Лариса АРНАУТОВА

кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації, Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, вул. Старопартофранківська, 26, м. Одеса, Україна, 65020

ORCID: 0000-0002-1844-0878

Бібліографічний опис статті: Арнаутова Л. (2022). Корекція загального недорозвинення мовлення у дітей з використанням комп'ютерних технологій. *Ввічливість. Humanitas*, 1, 3–8, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.1.1>

КОРЕКЦІЯ ЗАГАЛЬНОГО НЕДОРОЗВИНЕННЯ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ВИКОРИСТАННЯМ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Вимоги до сучасної освіти щодня зростають, тому навчання дітей, які мають порушення мови потребує модернізації свого змісту, в застосуванні сучасних логопедичних і педагогічних технологій. Залучення комп'ютерних технологій до процесу логопедичного і педагогічного навчання дітей з різними нозологіями будеється на результатах досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених. Однак всі дослідження, які пов'язані з використанням комп'ютерних технологій з метою корекції мовленнєвої діяльності дітей, вивчені не повному обсязі.

У своїй роботі, поряд з традиційними методами корекції загального недорозвинення мови у дітей старшого дошкільного віку, ми використовували комп'ютерну програму «Ігри для Тигри». Ця комп'ютерна логопедична програма складається більш ніж з 50 вправ з різними рівнями складності і забезпечує системний підхід до корекції мовленнєвих порушень. Вправи цієї програми надаються в ігровій формі. Для вирішення завдання надаються проблемні ситуації які дитина повинна вирішити доступними для неї засобами та можливостями програми.

В експериментальній групі дітей, в якій поряд з традиційними методами застосовувалися комп'ютерні технології, показники розвитку мови значно були вище, ніж в контрольній групі, де застосовувалися тільки традиційна корекція загального недорозвинення мови.

Запропонована методика використання комп'ютерних технологій значно підвищили рівні комунікації дитини, розвиток словника, зв'язне мовлення та рівень граматичної і звукової сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

Застосування комп'ютерних технологій в комплексній корекції загального недорозвинення мови мотивує дітей до логопедичних занять, підвищує розвиток вищих психічних функцій (увага, пам'ять, мова, уява). Це обумовлено тим, що дитина об'єктивно оцінює результати своєї діяльності, сама моделює ситуації в грі.

Ключові слова: загальне недорозвинення мовлення, корекція загального недорозвинення мовлення, комп'ютерні технології, логопедичні заняття.

Larisa ARNAUTOVA

PhD in Medicine, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Defectology and Physical Rehabilitation, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky, 26 Staroportofrankivska str., Odesa, Ukraine, 65020

ORCID: 0000-0002-1844-0878

To cite this article: Arnautova, L. (2022). Korektsia zagalnogo nedorozvynennya movlennya u ditey z vukorystannyam komp'yuternyh tehnologiy [Correction of Children speech general underdevelopment using computer technologies]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 1, 3–8, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.1.1>

CORRECTION OF CHILDREN SPEECH GENERAL UNDERDEVELOPMENT USING COMPUTER TECHNOLOGIES

The requirements for modern education are growing every day, so the education of children with speech disorders needs to modernize its content, in the use of modern speech therapy and pedagogical technologies. The involvement of computer technologies in the process of speech therapy and pedagogical education of children with various nosologies is based on the results of research by domestic and foreign scientists. However, all studies that involve the use of computer technology to correct children's speech activity have not been fully studied.

In our work, along with traditional methods of correcting general speech underdevelopment in older preschool children, we used I. Gorokhova's computer programs «Games for Tigers». This computer speech therapy program consists of more than 50 exercises with different levels of complexity and provides a systematic approach to the correction of speech disorders.

The exercises of this program are provided in a playful way. To solve the problem, problematic situations are provided, which the child must solve with the means and capabilities of the program available to him.

In the experimental group of children, in which computer technologies were used along with traditional methods, the indicators of language development were significantly higher than in the control group, where was used traditional correction of general speech underdevelopment only.

The proposed method of using computer technologies significantly increased the levels of the child communication, the development of vocabulary, coherent speech and the level of grammatical and sound side of speech in older preschool children with general speech underdevelopment.

The use of computer technologies in the complex correction of general speech underdevelopment motivates children to speech therapy classes, increases the development of higher mental functions (attention, memory, speech, imagination). This is due to the fact that the child objectively evaluates the results of his activities, he independently models situations in the game.

Key words: *general speech underdevelopment, correction of General speech underdevelopment, computer technologies, speech therapy classes.*

Сучасність диктує нам свої вимоги і правила, тому не викликає сумніву актуальність дослідження в системі освіти, використання різних навчально-виховних програм для дітей, що мають порушення мови. Це набуває особливого значення в корекції мовленнєвого розвитку дітей з метою формування особистості, яка буде готова до життя в соціумі.

Вимоги до сучасної освіти щодня зростають, тому навчання дітей, які мають порушення мови потребує модернізації свого змісту, в застосуванні сучасних логопедичних і педагогічних технологій. Залучення комп'ютерних технологій до процесу логопедичного і педагогічного навчання дітей з різними нозологіями будується на результатах досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених. Однак всі дослідження, які пов'язані з використанням комп'ютерних технологій з метою корекції мовленнєвої діяльності дітей, вивчені не повному обсязі. А саме не вивчені такі аспекти, як вплив комп'ютерних програм, які допомагають в корекції розвитку мовлення дитини старшого дошкільного віку. (Будкевич, 2007)

Тому, метою нашого дослідження стало впровадження комп'ютерної програми по корекції загального недорозвинення мови (ЗНР) у дітей старшого дошкільного віку.

Якщо розглядати переваги використання комп'ютерних технологій, які порівнюють

з іншими засобами навчання то вони полягають у:

– проведенні індивідуальних корекційно - логопедичних занять;

– можливості використовувати для кожної окремої дитини комп'ютерну програму, яка сприяє корекції мовленнєвих порушень особисто для нього;

– розвивати самостійну та продуктивну діяльність, що має велике значення в умовах дистанційного навчання (Бурачевська, 2017).

Комп'ютерні програми надають великі можливості включення різних аналізаторних систем при виконанні завдань та контролю за своєю діяльністю, таким чином дитина вчиться виконувати завдання за планом, тобто контролювати себе та свої емоції.

Використання комп'ютерних засобів в навчанні дітей сприяє тому, що рівень мотивації дітей до заняття значно підвищується. Спілкуючись з комп'ютером у дитини прокидається живий інтерес, який спочатку проявляється як ігрова, а потім і як навчальна діяльність. В основі цього лежать такі важливі характеристики, як пізнавальна мотивація, довільна пам'ять і увага. Діти завдяки комп'ютеру навчаються долати труднощі, контролювати і оцінювати результати своєї діяльності (Акименко, 2005).

Участь у нашому дослідженні взяли 10 дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення, які ми розділили на дві групи по 5 дітей у кожній: контрольна та експериментальна.

У констатуючому експерименті ми проводили діагностику таких показників мовленнєвого розвитку дитини як рівень мовної комунікації, зв'язне мовлення за методикою «Переказ тексту», рівень розвитку словника, граматичної та звукової сторони мовлення.

Всі дослідження оцінювалися за бальною системою і визначалися, як низький, середній і високий рівень мовленнєвого розвитку.

Далі ми наводимо середні показники дослідження, виражені у відсотках. Вони приблизно однакові на початку експерименту в контрольній і експериментальній групі і відображають загальну тенденцію мовленнєвого розвитку дітей з ЗНМ старшого дошкільного віку.

Оцінка рівня комунікації показала, що 10% дітей із задоволенням вступали до діалогу, були ініціативними. 50% складають діти, які розуміли свого співрозмовника, але не слухали його під час діалогу. Ці діти були неспроможні чітко озвучити свої думки, було відсутнє вміння йти на компроміс тобто діти не могли між собою домовитися. 40% дітей взагалі не хотіли вступати до діалогу першими, а чекали поки цю ініціативу проявить інша дитина. Вони були мовчазні, не слухали співрозмовника та були не зможі чітко висловити свою думку.

Аналіз результатів дослідження рівня розвитку зв'язного мовлення показав, що 10% дітей змогли вірно та чітко сконструювати та передати зміст оповідання яке переказували тобто ці діти були спроможні лексично правильно вибудувати свої речення. Діти кількість яких склала 20% переказали текст але потребували допомоги педагога, вони зазначали труднощі у побудування переказу у більшості випадків використовували прости речення. Кількість дітей, яких дорівнює 70%, взагалі не могли побудувати своє речення та послідовно переказати текст без сторонньої допомоги.

Діагностика сформованості звуковимови та фонематичного слуху показала спотворення деяких звуків, таких як: «р», «р'», «ш», «ж», «л», «л'», заміну звуків («ш» на «с»). За результатами даного дослідження ми отримали

наступні показники: високий – 10%, середній – 30%, низький – 60%.

Крім рівня мовленнєвого розвитку ми визначали також рівень умінь користуватись комп'ютерними програмами.

У процесі дослідження роботи дітей за комп'ютером нами зверталась увага на наступні показники: чи розуміє дитина як користуватися комп'ютерною мишкою і клавіатурою, чи є наявності утруднення орієнтування у грі, чи може дитина виконувати завдання без сторонньої допомоги.

За результатами дослідження ми встановили, що лише 10% дітей не вміють користуватися комп'ютером. 50% дітей користуються комп'ютером тільки разом з дорослим. Діти які мають навички самостійно користуватися комп'ютером склала 40%. Це демонструє нам той факт, що використовувати на логопедичних заняттях доречно та актуально тому що більшість дітей з комп'ютером знаходяться у тісному зв'язку.

Мовленнєві розлади обмежують пізнавальні процеси дітей, породжують емоційно-вольову незрілість, слабку регуляцію довільної діяльності, порушення окремих видів гнозису і праксису, його моторну нестабільність. Діти цієї групи характеризуються низькою працездатністю. Корекційно-логопедична роботи з такими дітьми звичайними методами та прийомами не завжди дає ефективний результат. Вони потребують додаткової стимуляції. Тому, необхідне середовище, що одночасно забезпечує можливість для розвитку сенсорних процесів та стимулює мовленнєву активність дітей, поліпшує психологічний стан дитини (Репина, Лизунова, с. 285).

Комп'ютерні технології дозволяють побудувати логопедичне заняття яке буде індивідуалізованого спрямування на дитину з ЗНМ. Вони сприяють творчому розвитку дитини, зміцнює її психічні процеси.

Впровадження комп'ютерних технологій у логопедичній процес націлене на розвиток мотиваційної сторони дитини до виконання логопедичних вправ тому, що якщо дитині не цікаво, нудно, вона не відчуває інтересу під час їх виконання. Це значно знижує ефективність цього заняття оскільки дитина вже настроєна на негативізм, а негативні емоції гарних результатів не надають (Шевченко, 2004).

Комплексне заняття проводилися зі старшими дошкільнятами експериментальної групи два рази на тиждень і включало поряд з традиційними методами корекції загального недорозвинення мови використання комп'ютерної програми. Максимально допустиме перебування дитини перед екраном комп'ютера складала не більше 10 хвилин.

В контрольній групі дітей заняття проводилися традиційними засобами логопедично-корекційного навчання без використання комп'ютерних програм.

Щоб не допустити перевтоми дитини після 5-хвилинної роботи з екраном монітора проводилась перерва для виконання спеціальних вправ. У процесі заняття обов'язково використовувалась ігри та пальчикова гімнастика для розвитку дрібної моторики. Ритмічні рухи пальцями дітям дуже подобались, готуючи таким чином пальчики малюка до роботи з мишкою комп'ютера. Після закінчення заняття ми проводили комплекс вправ для зняття зорової напруги. З кожною дитиною окремо проводилась і артикуляційна гімнастика. Для розвитку артикуляційного апарату ми використовували ігрові вправи спрямовані на корекцію тону м'язів шиї, губ, щелепи, язика, щоок.

В цілому заняття, що включають всі ігри і вправи дітям дуже подобались, при цьому позитивні емоції дітей добре впливали на процес заняття і на правильність виконання вправ.

Усі заняття у яких використовуються комп'ютерні ігри є комплексним, тобто взаємодіють між собою традиційні та комп'ютерні засоби логопедично-корекційного навчання, що відповідає індивідуальним особливостям, можливостям та освітнім потребам дитини з ЗНМ.

Для нашого дослідження ми використовували логопедичну програму «Ігри для Тигри». Ця спеціалізована комп'ютерна технологія може використовуватися спеціалістами - логопедами та дефектологами дитячих установ, але можна використовуватися самими батьками для занять у домашніх умовах з обов'язковим консультуванням у фахівців.

Системний підхід з подолання мовних порушень у дітей передбачає використання різних напрямків. Логопедична комп'ютерна програма «Ігри для Тигри» складається понад з 50 вправ з різними рівнями складності, які поєднані у тематичні блоки: «Просодика», «Звуковимов-

лення», «Фонетика», «Лексика». Вправи цієї програми надаються в ігровій формі (Лизунова, 2009).

За умовами програми дитині надається ситуативне завдання, вирішити яке вона повинна самостійно всіма доступними для неї можливостями. Виконуючи завдання дитина допомагає головному герою Тигреняті. Вони разом проходять перешкоди у вирішенні і досягненні поставленої мети. Це мотивує дитину на успіх під час роботи з програмою, оскільки дитині цікаво спілкуватися з комп'ютерним персонажем і йому дуже хочеться йому допомогти.

За результатами обстеження було відзначено, що більшість дітей експериментальної групи стали чіткіше формулювати свої думки, стали проявляти інтерес до співрозмовника під час діалогу, уважно слухати і розуміти його мову.

Зменшилася кількість конфліктних ситуацій, діти стали охочіше погоджуватися один з одним і йти на компроміс. Ті діти, які спочатку взагалі не хотіли спілкуватися між собою, стали проявляти мотивацію до вступу в діалог з однолітками. За результатами контролюючого експерименту діти контрольної групи показали 70% високого результату (проти 20% контрольної групи), і 30% – середнього. В контрольній групі середній результат склав 40% і 30% – низький.

Діти експериментальної групи навчилися структурувати переказ тексту, почали розуміти зміст оповідання та висловлювати його основну думку. Вони правильно будували речення мови, не вдаючись до сторонньої допомоги. З'явилися складні речення, які також були побудовані вірно. Вони легко і з задоволенням переказували всі події, які відбувалися з Тигреням під час заняття.

Завдання які ми запропонували дітям, а саме: «Класифікуй поняття», «Підбери протилежне за значенням слово» (антоніми), «Підбери схоже за значенням слово» (синоніми), «Підбери правильне визначення», «Побудуй речення» та ін. Труднощів при виконанні у дітей не виникало. Усі дітлахи успішно виконали завдання.

Обстеження вимови експериментальної групи допомогло нам визначити що діти стали значно менше допускати помилки, а саме робити заміну звуку іншим або взагалі пропускати їх, почали диференціювати їх. Діти які легко впорались із завданням склала 60%, вони

чітко вмовляли звук та були спроможні до його диференціації. Були діти у яких було помічено незначне викривлення вимовляння окремих звуків: [р]- твердий та м'який, [ш], [ж] їх кількість склала 30%.

У 10% дітей виконання завдань було часткове оскільки була недостатність у мові окремих звуків: [ш, ж, щ, р, р', л, л'], також була присутня заміна звуку [ш] на [с].

Обстеження контрольної групи дітей показало значно нижчий результат: високий – 20%, середній – 50% і низький – 30%.

Підбиваючи підсумки проведеної нами роботи з індивідуальної корекції мовленнєвих порушень у старших дошкільнят, на підставі порівняльного аналізу результатів констатуючого і контролюючого експериментів, можливо зробити висновок про те, що запропоновані методики використання комп'ютерних технологій значно підвищили рівні комунікації дитини,

розвиток словника, зв'язне мовлення та рівень граматичної і звукової сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.

Застосування комп'ютерних технологій в комплексній корекції загального недорозвинення мови мотивує дітей до логопедичних занять, підвищує розвиток вищих психічних функцій (увага, пам'ять, мова, уява). Це обумовлено тим, що дитина об'єктивно оцінює результати своєї діяльності, сама моделює ситуації в грі (Ванівська, 2007).

Впровадження в систему спеціальної освіти комп'ютерних навчальних ігрових комплексів підвищує рівень розвитку мови і ефективність корекційного впливу на мовленнєві функції дітей із загальним недорозвиненням мови. Необхідно розвивати і вдосконалювати даний напрямок в комплексній корекції мовленнєвих порушень, створювати нові комп'ютерні програми, що забезпечують індивідуальні підхід до кожної дитини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Акименко М.В. Компьютер для малышей. Москва : Майор, 2005. 144 с.
2. Будкевич Т. Використання інформаційних технологій як засобу підвищення ефективності традиційних форм навчання. *Рідна школа*. 2007. № 10. С. 64–69.
3. Бурачевская О.В. Возможности использования компьютерных технологий в работе с детьми с нарушениями речи. *Вопросы дошкольной педагогики*. 2017. № 3(9). С. 21–26.
4. Ванівська О. Інформаційні технології в контексті впровадження мовних стратегій. *Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис*. 2007. № 1. С. 82–90.
5. Зеленская Ю. Б. Эволюция технических средств формирования и коррекции произносительной стороны речи у детей. *Дефектология*. 2003. № 2. С.76–87.
6. Лизунова Л.Р. Игры для Тигры. Специализированная компьютерная логопедическая программа. URL: <http://logopedmaster.ru/sites/default/files/2017-05/tigra.pdf>
7. Пеньевская Ю.В. Использование логопедического тренажёра Дэльфа – М 142.1. 2018. URL: <http://delfam.biz/maker.php?page=main>
8. Репина З.А., Лизунова Л.Р. Компьютерные средства обучения: проблемы разработки и внедрения. *Вопросы гуманитарных наук*. 2004. № 5(14). С. 283–285.
9. Репина З.А., Лизунова Л.Р. Новые информационные технологии: специализированная компьютерная логопедическая программа «Игры для Тигры». *Вопросы гуманитарных наук*. 2004. № 5(14). С. 285–287.
10. Шевченко В., Сененко Н. Дидактическая проблематика логопедии в современных компьютерных технологиях. *Дефектология*. 2004. № 6. С. 16–18.

REFERENCES:

1. Akimenko, M. (2005). *Kompiuter dlia malyshei [Computer for kids] Moscow: Major* [in Russian].
2. Budkevich, T. (2007). *Vykorystannia informatsiynih tehnologii yak zasobu pidvyschennia efektyvnosti tradiciinyh form navchannia [Use of information technologies as a means of the effectiveness of traditional forms Education improving]. Ridna shkola – Native school, 10, 64–69* [in Ukrainian].
3. Burachevskaia O, V. (2017). *Vozmozhnosti ispolzovansia kompiuternyh tehnologii v rabote s detmi s narusheniiami rechi [The possibilities of computer technology using in working with children speech disorders]. Voprosy doshkolnoi pedagogiki – Questions of preschool pedagogy, 3 (9), 21–26* [in Russian].
4. Vanivska O. (2007). *Informaciini tehnologii v konteksti vprovadzhenia movnyh strategii [Information technologies in the context of implementing language strategies]. Vyschcha osvita Ukrainy: Teoretichnyi ta naukovyi chasopis – Higher education of Ukraine: Theoretical and scientific-methodological Journal, 1, 82–90* [in Ukrainian].

5. Zelenskaia Yu.B. (2003). Evolyuciia technicheskikh sredstv formirovaniia i korrekcii proiznositelnoi storony rechi u detei [Evolution of technical means formation and correction of the pronunciation side speech in children]. *Defektologii – Defectology*, 2, 76–87 [in Russian].
6. Lizunova L.R. (2017). *Igry dlya Tigry. Specializirovannaia kompiuternaia logopedicheskaia programma [Games for Tigers. Specialized computer speech therapy program]*. URL: <http://logopedmaster.ru/sites/default/files/2017-05/tigra.pdf> [in Russian].
7. Penevskaia Yu.V. *Ispolzovanie logopedicheskogo trenazhera Delfa – M 142.1 [Using the speech therapy simulator Delpha – M 142.1]*. URL: <http://delfam.biz/maker.php?page=main> [in Russian].
8. Repina Z.A. and Lizunova L.R. (2004). Kompiuternyye sredstva obucheniia: problemy razrabotki i vnedreniia [Computer learning tools: problems of development and implementation]. *Voprosy gumanitarnykh nauk - Questions of the humanities*, 5(14), 283–285 [in Russian].
9. Repina Z.A. and Lizunova L.R. (2004). Novye informacionnyie tehnologii: specializirovannaia kompiuternaia logopedicheskaia programma «Igry dlia Tigry» [New information technologies: specialized computer speech therapy program «Games for Tigers»]. *Voprosy gumanitarnykh nauk – Questions of the humanities*, 5 (14), 285–287 [in Russian].
10. Shevchenko V. and Senenko N. (2004). Didakticheskaia problematica logopedii v sovremennykh kompiuternykh tehnologiiah [Didactic problems of speech therapy in modern computer technologies]. *Defektologii – Defectology*, 6, 16–18 [in Russian].